
Charles Glass

Aleppó tragédiája

2012-től Aleppó városában már nem gyártanak több szappant. A késő középkori Souk al-Madina, azaz a világörökség részét képező fedett bazár, amelynek műhelyeiben a mesterek a méltán híres, olívaolajból és babérból készült *savon d'Alep*, az aleppói színszappan tömböcskéit formázták, elpusztult abban a tűzvészben, ami 2012. szeptember végén a lázadók és kormányerők között dúló csatározások során tört ki. A Jubayli család szappankészítő üzeme, amely a mamelukok által épített 13. századi Qinnasrin kapun túl található, elkerülte a tűz pusztítását, a szüntelen harcok miatt azonban sem a tulajdonosok, sem a munkások nem tudnak bejutni a műhelybe. November végén, miután befejeződött a betakarítás az Aleppótól nyugatra található ligetekben, az olívaolaj-présekből kikerülő olajnak már az üstökben kellett volna fornia. A szappanmasszát a kőpadlón kiterített viaszospapírra öntik, és miután megszilárdult, nagyjából ötször hét centis tömböcskékre vágják, melyeket még fél évig száradni hagynak, mielőtt eladnák őket. Most, hogy a háború megfosztotta a várost a szappantól, a szövetektől, a feldolgozott élelmiszerektől és a gyógyszerekről, amiket a térségben már oly régóta gyártanak, Aleppó lakossága az alapvető árucikkek, a készpénz és a remény tartalékaiból él. A tartalékok pedig rohamosan fogynak...

„Nem kell Aleppóba mennem – mondta egyik aleppói barátom, amikor Bejrútban találkoztunk. – Egész Aleppó itt van.” Néhányan Aleppó üzleti életének menekültjei közül, főleg a gyáriparosok, akiknek vállalkozásai a régió munkahelyeinek legtöbbször

biztosították, a Rue Hamra kávéházaiban gyűltek össze. Akadnak köztük a szíriai rezsim támogatói éppúgy, mint olyanok, akik az ellenzékkel szimpatizálnak, de ők a politikai nézetkülönbségek ellenére is megőrizték a barátságaikat. Egy-egy parti bridzset lejátszva vagy az ostábla mellett ülve igyekeznek elütni az időt, és várják azt a napot – ha ugyan valaha is eljön az a nap –, amikor már elég biztonságos lesz a hazatérés.

Amikor 2011 húsvétján Aleppóban jártam, ezek a menekültek még a városban éltek és vállalkozásaik is működtek. Az aleppói szappanból bőséges volt a kínálat a Fellegvár közelében található boltosatos, kőből épült, labirintusszerű soukokban. A város legtöbb lakója megkönnyebbüléssel vette tudomásul, hogy Aleppó elkerülte az ország többi részére kiterjedő erőszakot, és bíztak abban, hogy ez így is marad. Aleppó kozmopolitizmusa miatt különleges város, gondolták sokan. A keresztény kisebbség elleni egyetlen pogromra 1851-ben került sor, de a halálos áldozatok száma akkor is csekély volt, és a szörnyűség soha többé nem ismétlődött meg. A város viszonylagos prosperitása a politikai vélemények elfojtása ellenére is biztosította a lakosság nagy részének elégedettségét.

Aleppó volt Szíria műhelye és piactere; az olajbevételeket nem számítva a régió adta a nemzeti össztermék 65%-át. A szír gyapotból textíliákat készítő gyárak, illetve a gyógyszerüzemek és bútorgyárak uralták a várost körülvevő ipari negyedeket, és ezek számára biztosították munkalehetőséget. Az 1970-ben hatalomra került Háfez el-Aszad, illetve fia, Bassár el-Aszad, aki 2000-ben követte apját az elnöki székben, nem sok okot adtak az aleppóiaknak a lázadásra, még ha a vidéki szegényeknek – akiket az aszály, a munkanélküliség és az ambíció hajtott a külvárosokba – voltak is jo-

gos panaszai, amelyek azonban süket fülekre találtak a Koik folyó mentén álló fényűző villákban. Aleppó idősebb lakói közül sokan emlékeztek még az 1979-es eseményekre, amikor a város legutóbb szintén zavargások színtere volt. Annak a lázadásnak a kimenetele alapján nem sok reményük volt arra, hogy egy újabb felkelés bármennyivel is jobb eredményel kecsegtetne a katasztrófánál. Ám ahogy a jelenlegi lázadás egyre terjedt az országban, az ősi városnak csak annyi esélye maradt a harcok elkerülésére, mint egy gerendaháznak az erdőtüz kellős közepén.

Normális körülmények között a legegyszerűbben autóval tehetjük meg a Damaszkuszt Aleppótól elválasztó kétszáz mérföldet, és útközben akár még egy rövid ebédszünetre is megállhatunk a Hamá római kori akvaduktjai melletti kertekben. Amikor 2011 májusában a déli Derá városából Homszra is átterjedt a lázadás és ezzel elvágta az utat a Damaszkusz–Aleppó autópályán, a repülés biztonságosabb módjává vált az utazásnak. 2012 áprilisában a repülésem eseménytelen volt, éppúgy, mint a taxival megtett út a repülőtérrel a városközpontba, ahol bejelentkeztem a késő ottomán kori Hotel Barónba.

Hat hónappal későbbi visszatérésemkor Aleppó repülőtere szinte teljesen kihalt volt. A taxisok már nem kockáztatták meg az utat a városból a reptérre, ezért megkértem aleppói barátaimat, hogy küldjenek értem egy olyan sofőrt, akiben megbíznak. Amikor találkoztunk, a sofőr gyorsan megragadta a csomagomat, odafutott velem az autójához, és sietve keresztet vetett. Elindultunk, majd nagyjából negyed mérföldre a reptértől egy hirtelen fordulattal letértünk a főútról egy elhagyott bekötőútra. A környéken álló néhány épület magán viselte a tűzvédelmi találatok nyomait, és – egy raktárt kivéve, amit a szíriai kormánycsapatok használtak parancsnoki pontként egy homokzsákokból épített fedezék és egy ernyedten lógó zászló között – mind kifosztva és üresen állt.

Nagyjából egy mérföld megtétele után egy út melletti földszáncan egy teherautóra szerelt

légvédelmi géppuskát pillantottunk meg. A sofőr visszafordult a kihalt országútra, de rövidesen kiégett autógumik, betontömbök és törmelék zárta el az utat, arra kényszerítve bennünket, hogy áttérjünk a másik sávba. Szétrombolt benzinkutak és kiégett tartálykocsik szegélyezték az utunkat. A szegények durván épített salaktéglaházai álltak az út mindkét oldalán, magukon viselve a tűzvédelmi tűz nyomait. Még néhány mérföld megtétele után végre bejutottunk a belvárosba és a sofőr is megnyugodott a járókelők és néhány autó láttán. Egy körforgalom közelében felállított rögtönzött utcai piacon az árusok ragyogó vörös és zöld paradicsomokat, óriási krumplikat, padlizsánt, cukkinit, almát és gránátalmát kínáltak. A sofőr rámutatott a kétkerekű kordékra, amik áprilisban még nem voltak ott, és azt mondta: „Szabadságot akartak. Hát itt a szabadságuk!”

A városban belső határok alakultak ki. Az első éjjel, amit visszatérésemet követően a városban töltöttem, egy barátom elcsúszott velem a biztonságos Sulaimaniya kerület pereméig. Valaha könnyedén átsétálhattunk volna Sulaimaniyából a szomszédos Jdaideh-negyedbe anélkül, hogy bármi különbséget érezteünk volna, Jdaideh azonban mára egy másik világgá vált. Autók álltak az utcák közepén, hogy elzárják a negyedbe vezető utakat, ahol egyáltalán nem működött a közvilágítás. Sulaimaniya köztéri lámpái viszont modern kávéházakat világítottak meg, melyek telve voltak férfiakkal és nőkkel, akik kávé izogáltak, süteményt ettek vagy vízpipáztak. Az onnan alig ötvenméternyire található Jdaideh teljesen elnéptelenedett azóta, hogy a lázadók egy hónappal korábban bevonultak a negyedbe. Bárhová mentek a lázadók, ott hamarosan támadást indított ellenük a hadsereg, a helyi lakosok pedig elmenekültek.

Szerettem volna meglátogatni a soukokat másnap reggel, de a barátom azt mondta, hogy a jelenleg is zajló harcok miatt ez lehetetlen. Hogy ki gyűjtötte fel a soukokat néhány héttel azelőtt? „A Szabad Szíriai Hadsereg volt – mondta barátom. – Két rossz

közül választhatunk. Tudod, hogy én nem szeretem a diktatúrát, de ezek az emberek még náluk is rosszabbak.”

Egy másik barátom ezt mondta a lázadókról, akik akkor már városának jelentős területeit uralták: „Ők jöttek Aleppóba. Nem Aleppó lépett be a konfliktusba.” Barátom, aki üzletember és múlt tavasszal még gond nélkül engedte, hogy megnevezem, most azt kérte, ne hozzam nyilvánosságra a nevét. Néhány családtagját már elrabolták, és ő hosszas tárgyalások után tekintélyes summát fizetett a szabadon bocsátásukért. Ahol az aleppóiak egykor csak a *mukhabaratok*tól, az állam titkosszolgálatától tartottak, most számolniuk kell a további megtorlás lehetőségével is a Jaish al-Hurr, a Szabad Szíriai Hadsereg és a vele szövetséges milíciák részéről.

„Az ellenzék azt gondolta, hogy Aleppó majd szívesen látja őket – mondta egyik barátom. – Nem így történt, a külvárosok kivételével, ahol a legszegényebbek és a vidéki betelepülők élnek.” Bár eleinte örültek a forradalomnak, néhányan még a szegényebb kerületekben is igyekeztek elérni, hogy a lázadók kivonuljanak a környékükről. Az egyik legszegényebb negyedben, Bani Zaydban, ahol sokan azzal igyekeznek megkeresni a napi betevőt, hogy a város szemetében guberrálnak, a kerület öregjei egy levelet adtak át a Szabad Hadseregnek:

„Ünnepeltük a Szabad Hadsereget, ám az, ami ma történik, büntett a kerületünk lakói ellen. [...] a fegyveres csoportok, amelyek itt foglalták el állásaikat, nem tudják megvédeni a kerületet... Mi, Bani Zayd kerület öregjei követeljük, hogy a Szabad Hadsereg egységei, amelyek bevonultak a negyedünkbe, hagyják el azt, és csatlakozzanak a harcokhoz a frontokon... Ez biztosítaná, hogy a nyugalom visszatérjen a kerületbe, és véget vetne a szegény, kitelepített emberek ezreinek otthont adó negyed [kormányerők általi] véletlenszerű ágyúzásának.”

Bani Zayd lakói a forradalom természetes támogatói voltak, ám elkötelezettségük nem terjedt ki olyan taktikákra, amelyek kitétek őket a rezsím megtorlásának. A Szabad

Hadsereg képtelensége arra, hogy megvédje az általuk elfoglalt területek legnagyobb részét, még potenciális támogatóik közül is sokakat ellenük fordított. Mi értelme van annak, kérdezik, hogy a kormányerőket egy olyan terület bombázására és ágyúzására késztessek, amit amúgy sem tudnak megtartani? Különösen nagy felháborodást keltett Aleppóban, amikor a lázadók szeptember végén elfoglalták a soukokat. Ezt megelőzően a soukok nagyjából ugyanúgy néztek ki, ahogy a korábbi szíriai ausztrál nagykövet, Ross Burns leírta őket a szíriai régiségekről írt könyvében:

„A 16. század óta jórészt változatlanul maradt soukok (néhányuk eredete egészen a 13. századig nyúlik vissza) nagyszerűen őrzik az arab/török kereskedőhagyomány atmoszféráját. Nyáron a boltozatos tetők hűs menedéket kínálnak, télen pedig védenek a hideg és az eső ellen. Bár a termékek közül sok megújult, ma is vannak olyan területek, ahol a kötélverő, a sátorkészítő és az édességárús szinte ugyanúgy műveli a mesterségét, ahogy évszázadokon át tették.”¹

A bazárok voltak a város kereskedelmi csomópontja, és egyben szellemiségének megtestesülése is. Bár a lázadók a kormányerőket vádolták a tűzvész kitörése miatt, a legtöbben – még a támogatóik is – a felkelőket hibáztatják. A soukok elleni támadást követően a Szabad Hadsereg október 3-ának reggelén két pokolgépes merényletet is végrehajtott. Egy ezer és egy ötszáz kilós autóba rejtett bombát robbantottak fel, az egyiket egy tiszt klub mellett, a másikat pedig a főpostánál a Saadallah Jabri téren, a város főterén. Egy szír újságíró, aki tanúja volt a robbantásoknak, melyek több mint 40 halálos áldozatot követeltek és további 125 ember sebesült meg miattuk, azt mondta nekem: „A Szabad Hadsereg megosztott. Ha lett volna néhány száz emberük, elfoglalhatták volna a városházát és felszabadított várossá nyilváníthatták volna Aleppót.” Hogy mégsem tették, az éppúgy fokmérője a lázadók közti

¹ Ross Burns: *Monuments of Syria: An Historical Guide*. I. B. Tauris, 1992 (átdolgozott kiadása megjelent 2009-ben).

egység hiányának, mint a taktikáik hatékonyságának. Hol itt, hol ott csapnak le, de nem használják ki az elért eredményeket.

Az Aleppóért folyó csata maga a Szíriáért vívott háború. „Ha Aleppó esik – mondta egy aleppói, aki ugyancsak nevének elhallgatását kérte –, a rezsim meginog.” Aleppó, Szíria kereskedelmi fővárosa mind politikai, mind katonai szempontból létfontosságú mindkét oldal számára. És mégis, mind a rezsim hadserege, mind fegyveres ellenfeleik elidegenítik maguktól az embereket azzal, hogy szinte egyesült erővel pusztítják Aleppó gazdaságát, a történelmi műemlékeket, amelyeknek a város egyedülálló báját és identitását köszönheti; azzal, hogy veszélyeztetik a város polgárainak életét és biztonságát, és szétzúzzák azt a társadalmi kohéziót, ami eddig a felekezetek közötti harmónia mintaképévé tette Aleppót. „A forradalom meghalt Aleppóban – vallotta meg egyik barátom. – Azt hitték, megnyerik majd az Aleppóért vívott csatát. Azt hitték, hogy Aleppó majd támogatni fogja őket.”

A városon kívül a lázadók minden erejüket bevetve támadást indítottak azok ellen az ipari üzemek ellen, amelyek életben tartották Aleppót. Felgyújtották és kifosztották a gyógyszergyárakat, textilmalmokat és más üzemeket is. Ez nemcsak a gyártulajdonosoknak árt, akik közül sokan Libanonban várják a háború végét, hanem az alkalmazottaiknak is. A városi munkanélkülieknek jó okuk van arra, hogy támogassák a forradalmat, hiszen az javíthat az életminőségükön. Érthető módon haragosak viszont azoknak az embereknek az ezrei, akiknek volt munkája a forradalom kezdetekor, de elvesztették azt, amikor a Szabad Hadsereg felégette a munkahelyeiket. Történeteket hallhatunk munkásokról, akik fegyvert fogtak, hogy megvédjék az üzemeket, ahol dolgoznak, vagy akár életük kockázatásával is megakadályozták, hogy munkaadóik az emberrablók keze közé kerüljenek.

Aleppó ostrom alatt áll. Veszélyes vállalkozássá vált fűtőolajat szállítani az embereknek, hogy átvészeljék a telet. A *mazout*, az

olcsó üzemanyag, amivel a legtöbb aleppói otthont fűtik, jelenleg duplájába kerül annak – már ha egyáltalán lehet kapni –, amennyiért Damaszkuszban árulják. Az élelmiszer az egyetlen árucikk, ami látszólag akadály nélkül bejut Aleppó városközpontjába, ahol a szír kormányhadsereg megerősített állások, útlezárások és rendszeres őrzőjáratok segítségével tartja fenn a hatalmát. A helyi gazdaságok által termelt áruk bőséges választéka kapható a járdákon felállított elárúsítóhelyeken, amelyek felváltották a soukrok kiégett gyümölcs- és zöldségstandjait.

A kormánynak a lázadók elleni brutális támadásai, különösen a sűrűn lakott városrészek bombázása, a rezsim néhány támogatóját is az ellenzék táborába kergette. Egy fiatal nő áprilisban még azt mondta nekem, hogy szereti Bassár el-Aszadot. Most elmesélte, hogy sírt, amikor látta, hogy a légiereő Aleppót bombázza. Egy orvos, akinek rezsimellenes nézetei ismertek voltak számomra, azt mondta: „A szíriai emberek többsége nem támogatja Bassár el-Aszadot azért, ami az utóbbi tíz évben történt. Változást akarunk, de nem ilyen változást.”

Szíria háborúja olyan háború, amilyenek a harcokban résztvevők látni akarják. A külvárosi proletariátus osztályháborúja a burzsoázia által támogatott állami hadsereg ellen. Szeptariánus háború, amelyben a szunnita arab többség harcol, hogy megdöntse az alavita uralkodó osztály hatalmát. A szunnita muszlimok szent háborúja a síizmus minden fajtája, különösképp az alavita változat ellen. Közben pedig felbomlik az a társadalmi egyetértés, amire Aleppó egykor oly büszke volt. Muszlim fundamentalisták vettek célba keresztény templomokat és síita mecseteket. Arabok harcoltak kurdok ellen. Iraki síiták és szunniták keltek át a határon, hogy Szíriában harcoljanak egymás ellen.

A kivándorlás, ami 2011 áprilisában még távoli lehetőségnek tűnt, mára megszokottá vált azok körében, akik nyelveket beszélnek, képzettek és elég pénzük van ahhoz, hogy külföldön is megéljenek. Egy kultúrmérnök, aki éveket töltött börtönben azért, mert a rezsi-

met bírálta, azt mondta: „Szíriaiak pusztítják egymást. Az oktatás, az együttélés, minden elpusztul. A hivatali munkahelyeken is láthatod ennek a hatását. Olyan emberek, akik korábban nem voltak különösebben vallásosak, sőt még a kommunisták is egyre vallásosabbá válnak.” A felkelés, amely 2011 márciusában az ország megreformálásának mérsékelt reményével kezdődött, ma már – Hobbes szavaival élve – *bellum omnium contra omnes*, azaz mindenki háborúja mindenki ellen.

Hogy ki melyik oldalra áll ebben a háborúban, az a tapasztalatoktól függ. Azok, akiket korábban megkínóztak a kormány biztonsági erői, a Szabad Hadseregtől várnak felszabadítást, míg bárki, akinek fiát vagy apját elrabolta a Szabad Hadsereg, a kormányerők védelmét követeli. A hat hónap alatt, ami legutóbbi aleppói látogatásom óta eltelt, a vélemények váratlan módokon alakultak. A keresztények legtöbbször a rezsimet támogatta vagy semlegesek voltak, remélve, hogy egyik oldal figyelmét sem vonják magukra. 2011 húsvétján találkoztam Aleppó szír ortodox metropolitájával, Mar Gregorios Yohanna Ibrahimmal. „Hogy aggódom-e? Igen. Hogy félek-e? Nem.” – mondta egy bátorítónak szánt nevetés kíséretében. Aleppó csendes volt, jóllehet a Szíria más részein kialakult konfliktusok már egyértelműen jelezték a kitörni készülő vihart. Akkoriban Mar Gregorios meg volt győződve róla, hogy a kormány és az ellenzék rendezni tudja a nézetkülönbségeket: „Ha megoldjuk a belső problémánkat és leülünk tárgyalni, konstruktív párbeszédet folytathatunk. Fokozatosan újjáépíthetjük a társadalmunkat.” Egy kicsi, kétszázéves szíriai keresztény közösség püspökéként elfogadta, hogy a rezsim megvédte a keresztényeket és közben elkerülte, hogy akár egyik, akár másik oldal mellett elkötelezze magát.

Mára azonban aggodalma félelemmé változott. „Az utóbbi hetekben optimista voltam, de ma meglátogattam az iskolámat. Az 550 tanulómból csak ötven maradt” – mondta aznap éjjel, amikor felkerestem őt Aleppó köz-

pontjában található parókiáján. Nemrégiben tudatosult benne, hogy a helyi keresztény gyülekezet tagjai közül minden nap nagyjából húszan kapnak vízumot külföldi országokba. Őt magát az iskola összeomlása alapjaiban változtatta meg. A kedélyes, nyugodt előljáróból mélyen megrendült ember lett, akinek kevés reménye maradt országa jövőjét illetően. „Most az a kérdés – mondta –, hogyan győzzük meg az elnököt arról, hogy mondjon le.” Ez volt az első alkalom, amikor egy keresztény püspöktől azt hallottam, hogy Bassár el-Aszad vessen véget a háborúnak azzal, hogy lemond hivataláról.

Nem fél Mar Gregorios a Muszlim Testvériségtől? „Ha demokrácia van, minden kisebbségnek meglesznek a maga jogai – mondta. – Nem hiszem, hogy a fanatikusok és a Muszlim Testvériség azt tervezi, hogy ellenőrzésük alá vonják ezt az országot. Azt tervezik, hogy részei lesznek az országnak.” Miközben aznap este visszasétáltam a Park Hotelbe, hallottam a távolban a tűzészeti és géppuskatűz állandó zaját, amit Aleppóban többé már senki sem tud figyelmen kívül hagyni. Néha közelebről hallatszik, néha távolabbról, a külvárosokból, de állandóan hallani, éjjel-nappal. Az aleppóiak gyakorlott nemtörődömséggel tűrik, ahogy a közelben bombák csapódnak be. Nem vall jó modorra megemlíteni, hogy ebéd közben a robbanások miatt remeg az asztal. A konfliktus, most először, mégis arra kényszeríti őket, hogy válasszanak. Egy kormányminisztériumban dolgozó tudóstól hallottam az alábbi történetet:

„Őt vagy hat barátom a munkahelyemről várta a rezsim összeomlását. Azt mondták, ha ez megtörténik, ünnepelni fognak a Saadallah Jabri téren. Az utóbbi egy hónapban megváltozott a véleményük. Egyikük az agrártudományok doktora, aki teljes mértékben a rezsim ellenzője volt, azt mondta, ünnepelni fog, amikor a rezsim megbukik. Aztán egyszer odajött hozzám és elmondta, hogy a Szabad Hadsereg bevonult a környékükre és lerombolták a házákat. Négy unokatestvérét elrabolták. Elmondta nekem az egész történetet. Most azt kívánja, hogy bárcsak

a *mukhabarat* vitte volna el őket és nem a Szabad Hadsereg. Ez pedig nagy változás.”

Zaidoun al-Zoabi azon kevés aktivisták egyike, akik hozzájárultak ahhoz, hogy megnevezem őket. Al-Zoabi a damaszku-szi Arab Európai Egyetem professzora volt 2011 februárjáig, amikor politikai okokból elbocsátották. „Aleppó elpusztult – sóhajtotta. – A város a rezsím oldalán állt. [...] Most a rezsím veszítésre áll, de mi is veszítünk. Az ország elpusztul.” Zoabi azért küzd, hogy életben tartsa a békés forradalom szellemét, ami 2011 márciusában kezdődött, és később felváltotta a fegyveres lázadás. Egy fiatal szír üzletember, akinek családja már régóta szemben állt a rendszerrel, a fegyveres ellenzék hibáztatja azért, hogy erőszakkal akarták megdönteni a rezsímet. „Így egyszerűen nem lehet megbuktatni egy ilyen rendszert, amit úgy terveztek, hogy kitartson.” A vezetés már hatalomra kerülése után bebiztosította magát az államcsínyek ellen a megbízhatatlannak vélt katonasínek letartóztatásával és állandó megfigyeléssel. Az 1979-es aleppói felkelést követően pedig szinte „lázadásbiztossá” tette magát.

Az 1979-es felkelés tanulságos összehasonlítási alapul szolgál a jelenlegi lázadáshoz. Az amerikai Védelmi Hírszerző Ügynökség (Defense Intelligence Agency, DIA) 1982 májusában készült jelentése elemezte ezt az első felkelést és Háfész el-Aszad válaszlépéseit. „1979 elején, az iráni iszlám forradalom által felbátorított szíriai Muszlim Testvériség tervet dolgozott ki arra, hogy egy hasonló forradalmat robbantsanak ki Szíriában és elmozdítsák Aszadot a hatalomból.”² A Testvériség első akciója 83 alavita kadét lemészárlása volt június 16-án az aleppói tüzériszkolában. Ez számos letartóztatáshoz és jelentős tüzharcokhoz vezetett Aleppó utcáin. A következő év júniusára, a DIA véleménye szerint, „Aszad elnöknek sikerült megroppantania a Muszlim Testvériség gerincét.”

Azok a Muszlim Testvérek, akiknek sikerült elmenekülniük, olyan tervet dolgoztak ki, amely egyrészt a felkelésre, másrészt egy Aszad elleni katonai puccsra épült. A DIA jelentés szerint:

„1982 elején azonban a szír biztonsági szolgálat leleplezte a puccskísérelt tervét [...] a Muszlim Testvériség ekkor lázadást robbantott ki Hamában, amely 1982. február 2-án vette kezdetét.”

A Testvériség remélte, hogy Aleppó, Homsz és más nagyvárosok követik Hamá példáját és segítik egy új korszak megkezdését. A többi város azonban nem kelt fel, és a Háfész kegyetlen öccse, Rifát el-Aszad által vezetett Védelmi Csapatok (Saraya ad-Difa) megsemmisítették a Testvéreket Hamában. A DIA kétezerre tette az áldozatok számát, az Amnesty International adatai szerint azonban valójában mintegy 25 ezer ember vesztette életét.

Helyettesítsük be az 1979-es iráni forradalmat a 2010-es és 2011-es Arab Tavasszal. Ha abból indulunk ki, hogy Szíria nem Irán, akkor nem is Tunézia vagy Egyiptom. Az új felkelés szunnitákat állít szembe alavitákkal és más kisebbségekkel, ám ennél is fontosabb, hogy szinte izzik azoktól az indulatoktól, amiket a falusi szegények éreznek azóta, hogy szembesültek a városi fényűzéssel.

A 2007 és 2011 közötti aszályos évek tovább fokozták a vidéki élet nehézségeit, és sokakat arra kényszerítettek, hogy Aleppóba költözzenek. Ez nem volt új dolog. 1987-ben eltöltöttem némi időt az Aleppótól keletre, az Eufrátesz folyó mentén élő parasztok között. A Yusuf Basha nevű falut, ahol laktak, kiürítésre ítélték egy duzzasztógát építése miatt, és lakóinak Aleppóba kellett költözniük. Kelet felől tértem vissza a városba, és láttam, ahogy az Aleppóba költözött parasztok ugyanúgy szárítják a búzát a járdákon, ahogy korábban a falvaikban tették. Ekkor ezt írtam:

„Azelőtt úgy láttam, hogy Aleppó városa növekszik, és a külvárosok egyre nagyobb területeket hasítanak ki a vidékből. Most felismertem, hogy valójában a falu vált a város részévé. A falvaik elhagyására kényszerült parasztok a város határában telepedtek le,

2 Defense Intelligence Agency, „Syria: Muslim Brotherhood Pressure Intensifies (U)”, Directorate of Research, (b) (3): 10 USC 424, May 1982, p. vii.

és az egyre növekvő új településrész idővel belenőtt a városba. A szegény földművesek elhozták szokásaikat, életmódjukat a kozmopolita Aleppóba, ahogy Damaszkuszba és Bejrútba is. Lakásaikat vályogházaiak mintájára rendezték be – az egyik szoba a hálószoba, ahol éjjelente a család összes tagja alszik, a másik szobában főznek, egy harmadikban pedig mosnak, éppúgy, mint ahogy falvaikban az udvarok köré épített kis kunyhókban tették. Nem a szegénység, hanem a hagyomány az, ami egy egész családot egyetlen hálószobába zsúfol össze. Ez volt az egyetlen dolog, ami biztonságérzetet nyújtott nekik egy számukra idegen városban.”³

Ez a visszatérés Aleppóba, amikor úgy láttam a várost, ahogy a faluból újonnan érkezők látják, megvilágosító pillanat volt a számomra. Ha Aleppó befogadja a vidéki szegényeket, lassacskán beolvasztva őket a város gazdasági életébe, ahogy azt az elmúlt évszázadokban is tette, talán nem fogadták volna olyan szívesen a lázadókat, akik maguk is az övékhez hasonló társadalmi háttérrel rendelkeztek. A neoliberais gazdaságpolitika azonban, amit az apját az elnöki székben felváltó Bassár el-Aszad bevezetett, tovább súlyosbította a helyzetüket. A politika hasznélvezői nem a vidékről betelepült szegények voltak, akik pénz és szakképzettség nélkül próbáltak alkalmazkodni a nagyvárosi élethez, hanem az újonnan meggazdagodott bankárok, brókerek és nagykereskedők, közülük sokan Bassár unokafivérei. A városi szegények szempontjából a jelenlegi reakciójuk egy ősi minta része, amiről huszonöt évvel ezelőtt is írtam:

„A Levantén⁴ töltött hosszú éveim során először láttam, hogy mennyire romlottanak találják a parasztok és a beduinok a várost. Az arab hagyomány szerint minden második nemzedék reformerek hullámát, vallási fanatikusokat küldte a sivatagból, hogy meg-

tisztítsák a várost. Ez már sokszor megtörtént Szaúd-Arábiában, és addig tartott, amíg a városi élet fényűzése annak a nemzedéknek a fiait is megrontotta. Azon gondolkodtam, hogy vajon megtörténik-e ugyanez Szíriában is.”

Most, huszonöt évvel később, épp ez történik. Becslések szerint 40 ezer szír veszette életét és további kétfélmillió kényszerült arra, hogy elhagyja otthonát. Közülük négyszázezeren átkeltek a határokon, hogy a szomszédos országokban, menekültként várják ki a háború végét. Az egyre jobban felfegyverzett ellenzéki erők nemrégiben jelentették be Katarban, hogy egy nyugati országok által támogatott koalícióban egyesülnek. Ez az egység azonban a legjobb esetben is törekeny. Nem sokkal később számos islamista frakció kijelentette, hogy elutasítják az új koalíciót és iszlám államot akarnak létrehozni. 2012. november 20-án a kurd Demokratikus Unió Párt (PYD) elnöke is visszautasította a koalícióban való részvételt. Mivel közben a rezsim változatlanul hajthatatlan, minden oldal készülni látszik egy hosszú és pusztító háborúra...

(*The New York Review of Books*)

Michael R. Marrus

Új Churchill-életrajz: emberfeletti erő és emberi gyengeségek

---

The Last Lion. Winston Spencer Churchill, Defender of the Realm, 1940-1965 by William Manchester and Paul Reid. Little, Brown and Company, Boston, 2012. 1182 oldal

A Winston Churchillről írt könyvek száza között csak nagyon kevés olyan akad, amelyről elmondhatnánk, hogy igazán nagyszerű, tehetséges és neves író keze alól került ki. Az ismert kitűnő amerikai történész, William Manchester írta e könyvek egyikét; háromkötetesre tervezett művének első kötetét, körülbelül 30 évvel ezelőtt. Amikor 2004-ben

3 Charles Glass: *Tribes with Flags: Adventure and Kidnap in Greater Syria*. 1990, p. 165. (a HarperPress e-könyvként újra kiadta 2012-ben).

4 Levante: történeti-földrajzi fogalom, a Földközi-tenger medencéjének keleti része.